

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (В УМОВАХ СІМ'Ї)

У статті характеризується роль батьків в організації безпечного середовища для дітей дошкільного віку, розглядаються можливості створення безпечного середовища в умовах сім'ї, основні ризики в її організації.

Ключові слова: сім'я, батьки, дитина дошкільного віку, безпека, середовище.

В статье характеризуется роль родителей в организации безопасной среды для ребенка дошкольного возраста, рассматриваются возможности создания безопасной среды в условиях семьи, основные проблемы в ее организации.

Ключевые слова: семья, родители, ребенок дошкольного возраста, безопасность, среда.

The article characterizes the role of parents in the safe environment for preschool children, examines the possibility of creating a safe environment in a family, the major risks in its organization.

Keywords: family, parents, the child of preschool age, safety, environment.

Постановка проблеми. Законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. встановлено, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.

Сімейне виховання – вид непрофесійної педагогічної діяльності. Впровадиться батьками або особами, які їх замінюють [8, с. 7]. Як правило, проблеми сім'ї в нашій державі привертають увагу спеціалістів у зв'язку із реалізацією завдань сімейного виховання, профілактикою правопорушень, психічних і нервових захворювань. Створення безпечного середовища в сім'ї, запобігання негативним впливам, укріплення захисних сил організму дитини сприятиме збереженню як фізичного так і психічного здоров'я підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати соціологічних та психолого-педагогічних досліджень свідчать, що значна частина сімей не належним чином виконує основну функцію – виховну. Це пояснюється як суспільно-політичними, економічними умовами, так і втратою досвіду народної педагогіки, найкращих виховних традицій. Держава й уряд, усвідомлюючи значення поліпшення становища родини, передбачають посилення допомоги материнству і дитинству з метою зміцнення ролі сім'ї в житті суспільства і створення належних умов для виховання дітей [5].

Важливість цього завдання підкреслена в державному стандарті дошкільної освіти – «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні» [1].

Зокрема, наголошується на необхідності створення

- безпечного здоров'язберігаючого середовища в сім'ї, укріплення захисно-приспосовницьких сил організму дитини;
- запобігання негативним впливам різноманітних стресорів: шумів високої інтенсивності, жорстокої регламентації буття, надмірної інтелектуалізації життя, одноманітність життєвих вражень, емоційної невірноваженості дорослих і однолітків, будь-яких утисків, обмежень, принижень гідності, високої скупченості дітей на малій території тощо [4, с. 7];
- забезпечення емоційного комфорту дитини; організація, регламентація, формування якісних стосунків з медіа;
- формування навичок безпечної поведінки.

Згідно з концептуальними засадами та змістом Базового компонента розроблено Програму розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко», у якій велика увага приділяється реалізації цілісного підходу до малюка, його догляду, виховання, навчання, здатності гармонійно адаптуватися до навколишнього середовища, орієнтації на здоровий спосіб життя, формування навичок безпечної життєдіяльності тощо [4, 7]

Проблеми забезпечення безпеки дитини дошкільного віку у всіх сферах її життєдіяльності вивчали сучасні дослідники Т. Алексеєнко, І. Бех, О. Кононко, Л. Гураш, Р. Мойсеєнко, О. Петрунко, Ж. Петрочко та інші.

Особливості організації безпечного інформаційного середовища в дошкільних навчальних закладах проаналізовано Л. Лохвицькою. Дослідницею здійснено характеристику основних його складових (особистісне, природне, предметно-ігрове, соціальне, комунікативне), окреслено їх зміст, наголошується на необхідності забезпечення співпраці педагогів дошкільного закладу та батьків у даному напрямі [3].

Проте існує проблема нерозуміння батьками ризиків в організації безпечного здоров'язберігаючого середовища в сім'ї, негативних наслідків впливу на здоров'я дитини, потенційних можливостей сім'ї в пом'якшенні жорстоких впливів довкілля, власного прикладу батьків та найближчого оточення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є – розкрити роль батьків в організації безпечного середовища для дітей дошкільного віку, виявити можливості створення безпечного середовища в умовах сім'ї, визначити основні напрями в її організації.

Виклад основного матеріалу. Особистістю не народжуються — нею стають у процесі спілкування і діяльності. Через соціальне середовище, в якому перебуває людина, набуваються знання, досвід і практичні вміння для налагодження стосунків з іншими людьми. А перше соціальне середовище, яке оточує дитину — це сім'я. Яка сім'я, на яких принципах базується виховання, особистість батька, матері та інших членів родини, специфіка

сімейного спілкування, сімейні традиції і свята — усе це здійснює значний вплив на розвиток і формування особистості дитини.

Сучасні наукові уявлення про ранній розвиток дитини, унікальність перших років її життя, залежність розвитку дитини від соціальних умов та навколишнього середовища обумовлюють необхідність уважного і дбайливого вирішення проблем дошкільного дитинства, пошуку нових, відповідних сучасним вимогам підходів до розвитку дитини.

Досвід, що отримує дитина через взаємодію з батьками, закріплюється і формує відповідні моделі стосунків з іншими людьми, що передаються із покоління в покоління. Саме в сім'ї дитина отримує перший досвід безпечної поведінки, вміння ефективно поводити себе в різноманітних ситуаціях (вдома, на вулиці, під час відпочинку, в екстремальних ситуаціях), турбуватись про своє фізичне і психічне здоров'я.

У кожному суспільстві складається відповідна культура взаємин і взаємодії між батьками й дітьми, виникають соціальні стереотипи, відповідні установки і погляди на виховання у сім'ї. Нові соціально-економічні умови розвитку нашої країни створюють труднощі, з якими зустрічаються сучасні батьки, і це неодмінно позначається на сімейних стосунках.

Організація безпечного здоров'язберігаючого середовища в сім'ї передбачає також створення довірливої атмосфери в сім'ї. Важливо забезпечити ефективне особистісно-діалогічне спілкування батьків з дітьми дошкільного віку, враховувати вікові можливості дітей даного віку. Необхідною умовою налагодження повноцінного буття малюка, взаємин з іншими людьми, однолітками є емоційна єдність дитини з батьками, віра у її можливості.

Науковці стверджують, що сприятливе стабільне сімейне середовище може формуватися лише у сприятливому суспільному середовищі. Водночас благополуччя сім'ї є запорукою благополуччя дитини, яка набуває здатності у перспективі покращити суспільне середовище, вивівши його на новий ступінь економічного, соціального і культурного розвитку [5, с. 22].

Сучасне життя з його темпом, динамічністю змін, проблемністю нерідко спричиняє різні порушення емоційного комфорту дитини. На думку дослідників, діти, які постійно знаходяться в стресових умовах, особливо в перші роки життя, у майбутньому мають труднощі в навчанні, стикаються з проблемами поведінкового та емоційного характеру [2, 4].

Небезпечними для здоров'я дітей можуть стати штучне пришвидчення процесу дорослішання дітей, надто раннє та інтенсивне навчання [2]. Разом з тим, важливо створити розвивальне середовище для дитини відповідно віку, інтересів та можливостей, забезпечити збалансованість у прагненнях дитини до самореалізації, здатності до саморозвитку та схильності до самозбереження.

Особливе занепокоєння педагогів, небайдужих батьків викликає перенасичення медіа простору сценами насильства, агресії, інформація, яка не відповідає віковим особливостям дитини, нав'язує певні стереотипи мислення і поведінки. Дослідники наголошують на необхідності не залишати дитину сам на сам з телевізором чи будь-яким іншим відео пристроєм особливо на початку знайомства дітей з ними. Батьки повинні знати, чим цікавляться їхні діти, бути готовими обговорювати з ними щойно переглянуті програми (у тому числі «дитячі»), висловлювати свої думки з приводу побаченого, ставити запитання тощо [6, с. 451]. Перегляд якісних пізнавальних телевізійних програм для дітей дошкільного віку, мультфільмів відповідної тематики в ігровій, цікавій формі сприятиме ознайомленню дітей з правилами безпечної поведінки в різних ситуаціях, перенесенню отриманої інформації в ігрову діяльність, використанню набутого досвіду у повсякденному житті. Відтак, саме від дорослих залежить якість соціалізації дітей у сфері медіа впливу і якість соціального життя загалом.

Слід відмітити об'єктивну залежність самопочуття і розвитку дитини від наявних знань, ставлення, уподобань, настроїв, волі дорослого оточення. Ця залежність робить дитину особливо незахищеною, безпорадною,

вразливою в разі виникнення негараздів, несприятливих умов. Особливо потерпають діти в неблагополучних сім'ях.

Недостатній захист та недбалий догляд за дитиною може призвести до травмування або навіть загибелі дитини (нешасні випадки, пов'язані з транспортом, випадкові отруєння, випадкові падіння, нещасні випадки, викликані вогнем, випадкові утоплення тощо).

У зв'язку з цим необхідно залучати батьків до створення в родині безпечного середовища, яке сприяє розвитку дитини, наголошувати на можливі ризики та способи їх усунення. Дії батьків мають бути спрямовані на свідоме сприйняття дітьми правил безпечної поведінки.

Ефективними, на нашу думку, будуть проведення тематичних тренінгових занять з батьками, включення даних питань для обговорення під час батьківських зборів в дошкільних закладах, консультаційних центрах при дошкільних закладах, неформальних освітніх центрах (наприклад, тато-школи – освітні центри, де чоловіки, які мають позитивний досвід батьківства і пройшли відповідне навчання, допомагають іншим чоловікам стати обізнаними, дбайливими, компетентними і відповідальними батьками [9]) тощо.

Важливо не лише дати інформацію батькам про здоров'язберігаюче середовище, основні компоненти виховання безпечної поведінки дітей, а й навчити знаходити ефективні способи передачі даної інформації власним дітям в межах їх вікових можливостей, використовуючи як досвід власної родини так і цікаві нароби інших сімей. Необхідно знайомити батьків з різноманітними іграми та вправами відповідної тематики та презентувати можливості їх використання в умовах сім'ї з метою виявлення знань та уявлень дитини дошкільного віку про характеристики соціального світу, небезпечні чинники в ньому, норми і правила поведінки особистості в докільці з чужими, близькими людьми та по відношенню до себе з позиції безпечно-небезпечно, запропонувати добірку творів художньої літератури з даної проблеми. Батьки мають усвідомити, що характер поведінки дитини

дошкільного віку значною мірою залежатиме від здатності дорослого наочно продемонструвати, доступно роз'яснити, проконтролювати, відволікти, мудро вчинити в непередбачуваній ситуації.

Доцільним буде залучення батьків до створення авторських казок, які б допомагали дитині розуміти емоції і почуття інших людей та пов'язувати їх з відповідною поведінкою та обставинами життя, встановлювати позитивні, ввічливі, і в межах об'єктивної необхідності, обережні взаємини з оточуючими.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства посилена увага відводиться питанню організації безпечного здоров'язберігаючого середовища для дітей дошкільного віку в умовах сім'ї. Особлива увага приділяється створенню довірливої атмосфери в сім'ї, умінню батьків нівелювати вплив стресогенних чинників, в доступній формі знайомити дітей з правилами безпечної поведінки. Культивування здорового способу життя, формування вмінь і автоматизація навичок здоров'язберезувальної діяльності повинно здійснюватися батьками з моменту народження дитини. Отже, організація безпечного середовища в умовах сім'ї – актуальне питання сьогодення.

Практика потребує теоретичних розробок і науково обґрунтованих сучасних рекомендацій щодо шляхів формування у дітей дошкільного віку знань і навичок безпечної поведінки в умовах сім'ї, що дозволятимуть дошкільнику стати життєво компетентним у соціальному середовищі. Подальші дослідження планується провести у напрямку розробки серії тренінгових занять для батьків, соціальних педагогів з даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / [наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко]. – К. : Світич, 2008. – 430 с.

2. Кононко О. Л. Пріоритети сімейного виховання в контексті модернізації дошкільної освіти України / О. Л. Кононко // Діти – батьки – сім'я. – К. : Наук. світ, 2004. – 96 с.
3. Лохвицька Л. В., Андрющенко Т. К. Виховання здорової дитини в сучасній сім'ї. Сім'я – берегиня здоров'я дитини: [навч. метод. посіб.] / Л. В. Лохвицька, Т. К. Андрющенко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 227 с.
4. Методичні рекомендації до програми розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко» / Під ред. О. Л. Кононко. – К. : Кобза, 2004. – 188 с.
5. Петрочко Ж. В. Дитина у складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав : монографія / Ж. В. Петрочко. – Рівне : видавець О. Зень, 2010. – 368 с.
6. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі: Монографія. Полтава : ТОВ НВП «Укрпромтогсервіс», 2010. – 480 с.
7. Програма розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко» / Наук. кер. О. Л. Кононко. – К. : Кобза, 2004. – 192 с.
8. Психологія сімейних взаємин : [навч. посіб.] / [М. С. Корольчук, П. П. Криворучко, В. І. Осьодло та ін.] ; за заг. ред. М. С. Корольчука. – К. : Ніка-Центр, 2010. – 296 с.